

SANCTA LUCIA GILLE

Instiftat 1939

GULLSTRANDSFÖRELÄSNING *medalj nr 4*

SOR:s Riksmöte i Göteborg den 18 september 1977

Publicerad oktober 2006

Bertil Nordquist – in memorian

Författad och framförd av:

Bengt Burman, F.A.A.O. leg optiker

Jag kommer aldrig att kunna glömma den ohyggliga dagen den 15 januari 1977 då jag genom radion misstänkte att Bertil förolyckats till dess jag vid ett telefonsamtal med Per Söderberg fick bekräftelsen. Det var ett mycket svårt beslut som vi då måste fatta – att trots katastrofen fullfölja en planerad examination vid Institutet för Optometri. Ni förstår säkert alla att denna examination inte kunde genomföras med önskvärd entusiasm. En av vårt lands mest kunniga och ambitiösa optiker var ju för alltid borta.

Bertil Nordquist hade de flesta egenskaper som jag värdesätter högst hos en människa.

Han var *entusiast*. Han satsade intensivt och med glädje på det han trodde på. Han var *optimist* – men ingen dagdrömmare. Han var fullt medveten om alla svårigheter som låg i framtiden. Han var följaktligen också *realist*!

Han hade *arbetsvilja* – men också tillräckligt *självkritisk* för att inse att han endast genom systematisk och ständig förbättring av sina egna yrkeskunskaper, skulle kunna göra en insats för yrket och yrkeskåren. Han hade *stränga etiska krav* på optikern som medicinalpersonal.

Bertil hade dessutom *humor* – en nödvändig egenskap för att kunna bibehålla optimism, entusiasm och arbetsglädje. Och dessutom – en inte minst betydelsefull egenskap: *Han var inte fackidiot* – en sjuka som ju så lätt drabbar alla som ägnar sina liv åt yrket och dess utformning.

Men bäst av allt – när man en gång lärt känna Bertil och fått ta del av hans förtroenden, visste man att man i honom hade en vän och kamrat. Varje gång jag träffade Bertil ökade min aktning och respekt för honom.

Min första kontakt med Bertil inträffade 1960. Han var då 24 år. Han skrev till mig med anledning av en uppsats han hittat i en sex år gammal Nordisk Tidskrift for Specialoptikere¹⁾. Jag tillåter mig citera Bertils brev:

”Då jag av en händelse kom att läsa en gammal Nordisk Tidskrift för Special-Optiker av årgång 1954, såg jag en artikel av Er angående en studieresa till England. Ni beskrev där vid ett tillfälle ett besök vid London Refraction Hospital, där eleverna enligt vad jag förstår fick en väldigt förmånlig utbildning. Jag skulle

vilja fråga om ni vet vilka möjligheter en svensk optiker har att studera där ett år och vilka kostnader detta på ett ungefär skulle röra sig om. Jag är 24 år och erhöll gesällbrevet i våras och ämnar använda en del av den här tiden innan högre kursen till praktik eller studier utomlands. Tacksam för svar. Högaktningsfullt Bertil Nordquist."

Lägg märke till den höviska tonen i brevet. 1960 var Du-reformen inte genomförd – inte ens kolleger emellan! Detta brev från Bertil var emellertid för mig en *första signal!* På den tiden ganska sällsynt. Tecken på att vi i vår kår hade en ung optiker med stora ambitioner och önskan att gå vidare. Redan nästa år (1961) gick han också igenom "The London Course of Optometry".

Därmed inleddes en visserligen inte hektisk men dock relativt regelbunden korrespondens. Särskilt glädde jag mig åt ett brev från Bertil 1962, där han uttryckte sin tacksamhet över en serie artiklar i Nordisk Tidskrift for Special-Optikere om analytisk optometri som publicerades på den danska avdelningen. Orsaken till att den fanns där var att Waldemar Friang bett mig skriva en artikelserie. Den ansågs emellertid vara alltför kontroversiell för att tillåtas publiceras på den svenska avdelningen. Jag hade då en känsla av att Bertil nästan var den ende svenska kollega som läste och förstod vad jag där försökte berätta. Bertils brev var den bästa julkhälsning jag någonsin fått – i synnerhet som jag då av mina svenska kolleger mer eller mindre betraktades som ett av vårt yrkes svarta får. I fortsättningen var många av mina senare uppsatser – det vågar jag påstå – mer eller mindre direkt tillägnade Bertil!

1963 var vår korrespondens betydligt kamratligare – vi hade genom brevkontakten så att säga spottat varandra i ansiktet – nu duade vi varandra! Vi diskuterade och Bertil stimulerade mig till skärpning genom alla de frågor och funderingar han hade om särskilt samspelet mellan ögonens ackommodation och konvergens – ett ämne som tidigt fascinerade mig.

I ett av sina brev där Bertil efter studier av engelsk och amerikansk facklitteratur tyckte att det fanns divergerande uppfattningar om optometrins principer, uttryckte han sin förvirring över vad han skulle tro på och inte tro på. Jag försökte så gott jag kunde sammanjämka de skenbart olika lärosatserna, och försökte bevisa att mycket kanske mest låg på det terminologiska planet. Optometri och fysiologisk optik är och förblir ju samma sak var i världen vi än tillämpar den och hur vi än formulerar oss.

Bertil hade fått en negativ uppfattning av amerikansk optometri vid sina studier i London, men glädde mig genom att säga att den nyanserats något efter studier av min bok "Elementär Optografisk Analys" liksom efter kontakter med vår vän Jörgen Nielsen i Köpenhamn. Ett av Bertils brev (21/8 1963) slutar med frågan: "Kan Du ge mig något råd för fortsatta studier?"

Efter många förslag på institutioner i USA som jag rekommenderade Bertil att kontakta, fick jag så ett brev i juli 1966 där han meddelade att han valt Pennsylvania College of Optometry som huvudlärosäte. Det som bl a lockade Bertil till Philadelphia var Julius Neumuellers undervisning i geometrisk och fysiologisk optik och Jack Neills expertis på kontaktlinser. Han hoppades även att periodvis kunna ägna sin tid åt Optometric Center of New York som då liksom nu framgångsrikt leddes av Dr Haffner.

Under året 1967 var sålunda Bertil förlorad för Sverige. Han återkom emellertid med bagaget fullt av nya idéer och inte minst för vår yrkeskår värdefulla kunskaper. Han startade regionalt en aktiv OEP-verksamhet och var nu heltänd på amerikansk analytisk optometri. Bertils intresse för psykologi och utvecklingsaspekter inom synfunktionen fick honom att särskilt intressera sig för den mycket unga människans synproblem. Där hade givetvis OEP-metoden mycket att ge. Han anammade väl inte allt i detta program som kanske ibland har en tendens att vara alltför dogamtiskt och kultbetonat, men utan

tvivel kom det att få avgörande betydelse för hans intresse för barn med läs- och skrivsvårigheter. Detta ledde fram till en 1973 Utförd mycket intressant och välplanerad undersökning av synfärdigheter hos läsretarderade barn där dessa jämfördes med normalklasser²).

Vi hade inom SOR sedan några år startat fortbildningskurser i optometri och utnyttjade vid dessa bl a Jörgen Nielsen som eminent lärare. Jag erfor emellertid av mycket av Jörgens fina undervisning missuppfattades på grund av många kollegers svårighet att förstå dansk språket. Jag föreslog därför kursnämnden att vi skulle ta kontakt med Bertil och fråga om han ville ställa upp och undervisa i de kursavsnitt som Jörgen Nielsen tidigare hade hand om. Jag vill nämna detta därför att jag är stol över att vara den som upptäckte Bertils talanger och förmåga – och inte minst enligt min uppfattning riktiga yrkesfilosofi.

Jag skulle vilja påstå att Bertil på sätt och vis blev vårt yrkes förste ideolog. Ideolog i den meningen att han hade en klar filosofi och målsättning för yrkets framtida utveckling. Han var ingen visionär som satt i något slags elfenbenstorn med dagdrömmar långt ovan dagens vardagsproblem. Nej, jag behöver bara hänvisa till hans analyserande uppsats *Quo vadis ... Opticus*³) där han med båda fötterna på jorden lägger fram en plan för framtiden. Han var klok nog att inse att vi aldrig kan vinna någon match utan mycket arbete och en klart formulerad målsättning. Han insåg tidigare än de flesta av oss att vi aldrig kan kräva några vidgade befogenheter så länge vi inte först ser om vår utbildning. Han betonade också alltid hur viktigt det är att vi i förhandlingar med myndigheter och organisationer inte förivrar oss utan upprätthåller en klar strategi och diplomati.

Jag kan se Bertil framför mig när han med sitt avväpnande leende erinrade om de engelska optikernas kamp på 50-talet: ”Dåvarande presidenten för British Optical Association, C H Giles, ansåg sig tvungen ta en jur kand för att kunna bemästra alla formella problem för optikerkåren”. Bertil hade något av detta i sin inställning till den grundliga beredskap vi måste upprätthålla i vår kamp.

Bertil var rädd för att yrkets utveckling skulle äventyras genom en alltför stor kommersialisering. Denna fruktan återkommer i flera av hans uppsatser, inte minst i den nämnda *Quo vadis ... opticus?*

I ett föredrag⁴) inför European Society of Optometry i Bryssel 1969, erinrade Bertil om den skada som det kommersiella tänkandet har orsakat yrkets utveckling i vårt land. Bertil uttryckte sin stora besvikelse över de – som han kallade dem – ”Alte Herren” – d v s de svenska optiker som på 1920-talet utbildade sig i Tyskland och kom hem som ”diplomoptiker”. Dessa för den tiden välutbildade optikerna skulle ha kunnat skapa det nya optikeryrket som då ej fanns i Sverige. Istället övergav de allt vad optometri heter och etablerade sig – mutade av andra yrkesgrupper – som rena glasögonhandlare. Enligt Bertil blev dessa ”Alte Herren” urtypen för det värsta vi alltjämt har idag – nämligen ”shoptometrister” istället för professionella optometrister. Att Bertils oro var befogad får vi ju alltjämt ständiga bevis på.

I en uppsats⁵) 1974 skymtar besvikelsen fram över denna 20-talsperiod när Bertil samtidigt konstaterar att det ändock redan 1802 i Stockholm fanns en svensk optiker – Gabriel Collin, som skrev en avhandling ”Om Wal af Glasögon”. Författaren beskriver där 62 år före Donders klassiska arbete presbyopins orsaker, symtom och korrektion. I sanning optometri! – utropar Bertil som en entusiastisk kommentar.

Även om Bertil Nordquist var starkt engagerad för yrkets utveckling i Sverige, var han lika intresserad av den internationella utvecklingen. Han deltog gärna i konferenser och möten utanför vårt land och han skaffade sig många vänner bland kolleger från hela världen. Och när Bertil hade något att säga – då lyssnade man. Ingenting var därför naturligare än att Bertil mer och mer kom att bli en mycket uppskattad representant för

den svenska optiker kåren vid bl a IOOL:s kongresser. Bertil var en mycket god ambassadör för svensk optometri och det är tragiskt att han inte fick inneha denna post under längre tid.

Samma sak gäller Bertil Nordquists arbete för skapandet av en högskola för optometri. Redan i sitt Bryssel föredrag 1969 pläderade Bertil starkt för en gemensam nordisk högskola. Som ni vet blev detta en fråga som med åren alltmer engagerade honom och som jag vet Bertil var beredd att offra mycken tid för att söka förverkliga.

Bertil Nordquist var emellertid inte bara yrkespolitiker. Främst var han optometrinen – klinikern – den som till syvende och sist hade patientens bästa för ögonen. Han intresserade sig för alla aspekter av klinisk optometri: ana??isk refraktion, ortoptik, kontaktlinser och hjälpmedel för synsvaga⁶⁾. I en uppsats⁷⁾ citerar Bertil bl a Duane: Vi måste komma ihåg att vi behandlar människor, inte ögon, och att vi därför måste ta stor hänsyn till alla fysiska och mentala faktorer som kan påverka dennes syn på livet och söka ta reda på vad denne kräver av den synhjälp man söker”.

Detta är en syn på patienten som Bertil verkligen sökte efterleva. Ständigt påpekade han nödvändigheten av en alltmer förfinad anamnesupptagning vid synundersökningen. Det var därför helt naturligt att Bertil bl a åtog sig författarskapet av kombinationskursens avsnitt om anamnesupptagning. Som lärare vid våra kurser hade Bertil mycket att ge och han delade frikostigt med sig av sina kunskaper. Alltid baserade på god teoretisk bakgrund, sunt förnuft och stor praktisk erfarenhet.

Jag är medveten om att det porträtt jag försökt teckna av Bertil Nordquist inte ger en fullt rättvis och uttömmande bild av honom. Jag har arbetat alltför nära Bertil för att kunna vara helt objektiv. Tiden medger inte heller en fullständigare beskrivning av Bertils alla insatser för vårt yrkes fromma. Egentligen skulle jag ha kunnat ge en bättre bild av Bertil om jag istället hade högläst alla hans tankeväckande uppsatser genom åren.

Jag tror därför att vi alla bäst hedrar Bertils minne genom att då och då återvända till hans publicerade arbeten för att där ta del av all den professionella visdom och kunskap han har att ge oss. På så sätt kommer Bertil Nordquist alltid att leva bland oss, och hans tankar kan långt in i den okända framtiden förbli en inspirationskälla för oss alla.

Jag är djupt tacksam över förmånen att ha haft Bertil som god vän och kär kollega. Trots det geografiskt långa avståndet mellan oss, har jag aldrig känt sådan närhet till någon kollega som Bertil Nordquist!

Litteraturhänvisning

1. Burman, Bengt: Några intryck av yrkesstudier i London; *Nord. Tidskr. f. Spec. optikere, Nr 3, 1954.*
2. Nordquist, Bertil: Stereopsi och visuella färdigheter; *Nord. Tidskr. f. Optikere, Nr 2, 1973.*
3. Nordquist, Bertil: Quo Vadis ... Opticus?; *Nord. Tidskr. f. Optikere, Nr 6, 1970.*
4. Nordquist, Bertil: Optometry in Scandinavia – Past – Present – Future; *Contacto, April 1970.*
5. Nordquist, Bertil: Vårt Optometriska arv; *Nord. Tidskr. f. Optikere' Nr 1, 1974.*
6. Nordquist, Bertil: Allmänna korrektionsprinciper vid synsvaghet; *Aktuell Optik, Nr 2, 1969.*
7. Nordquist, Bertil: Reflektioner över några psykosomatiska faktorer inom optometrin; *Nord. Tidskr. f. Optikere, nr 3, 1972.*

Övriga arbeten av Bertil Nordquist;

Optometry – The Art and Science of Visual Care. Reseberättelse; *Sverige-Amerika Stiftelsen*. 1967.

Den amerikanske optometristen. *Nord. Tidskr. f. Special-Optikere*, Nr 6, 1967.

Utbildning av optometrister i U.S.A. *Nordisk Tidskr. f. Special-Optikere*; Nr 1, 1968.

Synorganets anatomi och funktion – En introduktion och allmän översikt; *SOR:s Kombinationskurs, Brev 6*, 1974

Anamnesupptagning; *SOR:s Kombinationskurs, Brev 11*, 1975.

Keratometri; *SOR:s Kombinationskurs, Brev 14*, 1975.